

زنان روستایی زمینه‌ساز کارآفرینی گردشگری روستایی در روستاهای شهرستان کاشمر

حدیجه نصرتی بیابانکی^۱

زهرا ولی‌پور^۲

چکیده

گردشگری روستایی به‌عنوان زیر شاخه‌ای از گردشگری که در روستاها از دیرباز در جریان است و همه ظرفیت‌های روستا را اعم از کشاورزی، محیط زیست طبیعی، معماری، محصولات فرآوری‌شده کشاورزی و غذایی، صنایع دستی و آداب و رسوم، فلکلور مردم محلی را دربرمی‌گیرد. حوزه‌های صنایع دستی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی و خانه‌های مسافر سنتی از جمله حوزه‌هایی هستند که در روستاها و در زمینه گردشگری روستایی و کارآفرینی فعال هستند. در این پژوهش از جامعه آماری ۱۰۵ نفری بانوان فعال در حوزه صنایع دستی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی و سازمان مردم‌نهاد گردشگری استفاده شده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران به‌دست آمده و ۷۳ نفر به‌طور تصادفی انتخاب و در جلسات و برنامه‌های گردشگری در اداره میراث فرهنگی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی به‌صورت گروهی مصاحبه و هم‌اندیشی شده و در مورد چالش‌ها و موانع مشکلات و فرصت‌ها و نوآوری‌ها و خلاقیت‌ها صحبت به میان آمده است.

در این پژوهش سعی شده اطلاعات به‌صورت گزارش‌های مکتوب و به‌صورت توصیفی و کیفی انجام و با استفاده از اطلاعات سایر پژوهش‌های قبلی، اسنادی و آرشیوی و اینترنتی، نتایج تحلیل و تبیین شود. از نتایج به‌دست آمده آنکه زنان این شهرستان در عرصه گردشگری شهری و روستایی فعال هستند، ولی با چالش‌ها، موانع و مشکلاتی روبه‌رو هستند که مهم‌ترین آن‌ها شامل: کمبود آموزش و اطلاعات کافی در حوزه گردشگری و گردشگری روستایی و روستاهای هدف گردشگری و صنایع دستی بومی، نبود تسهیلات مالی از نهادهای دولتی به‌علاوه بروکراسی اداری جهت کسب مجوزها می‌شوند.

کلیدواژه‌ها: زنان روستایی، کارآفرینی، گردشگری روستایی، شهرستان کاشمر (روستاهای بخش مرکزی و کوهسرخ).

۱. nosrati6972@gmail.com کارشناسی ارشد مدیریت جهانگردی.

۲. Zvalipoor2010@gmail.com کارشناسی مدیریت جهانگردی.

مقدمه

مهاتما گاندی: «استقلال و عدم وابستگی باید در سطح پایین و زیرین آغاز شود و در صورتی که هر روستا خودکفا و قادر به مدیریت امور خود شود، آن به دست می‌آید». گردشگری و زیرشاخه‌های فراوان آن در دنیا به‌عنوان صنعتی بزرگ و درآمدزا در حال پیشروی است. در حال حاضر گردشگری روستایی که گردشگری کشاورزی، مزرعه، شکار، گردشگری سبز و بوم‌گردی را در خود جای داده است، نوشدارویی برای درآمدزایی مکمل، اشتغال‌زایی و کارآفرینی مردان و زنان روستایی و توسعه همه‌جانبه در روستاهاست. در این مقاله سعی شده است از طریق مصاحبه میدانی و کتابخانه‌ای مشکلات و موانع بر سر راه فعالیت‌های گردشگری زنان روستایی منطقه، بررسی و مطالعه شود. در ابتدا به مفاهیم و مبانی نظری گردشگری اشاره می‌شود:

گردشگری روستایی

امروزه گردشگری و زیرشاخه‌های آن یکی از بزرگ‌ترین بخش‌های اقتصادی در دنیا به‌شمار می‌رود که در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته است، بنابراین گسترش گردشگری به‌عنوان یک راهبرد جدید در توسعه می‌تواند نقش مهمی در متنوع‌سازی اقتصاد جوامع محلی ایفا کند. در این راستا، یک مقصد گردشگری را می‌توان به‌عنوان زمینه‌ای وسیع‌تر تعریف کرد که در آن محیط‌های طبیعی، جنگلی، و مرتعی زیر کشت غالب است و ویژگی‌های طبیعی، اقتصادی و اجتماعی فرهنگی ویژه مانند: سنت‌ها، همکاری محلی، اعتماد و عمل متقابل به‌طور هماهنگ در آنها وجود دارد و مانند یک محصول گردشگری واحد به‌شمار می‌رود که کوچک مقیاسی، سازگار با طبیعت، دارای رنگ‌وبوی بومی و به‌عبارت دیگر، پایدار است (رامسی و اسماعیل‌فر: ۲۰۰۶).

گردشگری روستایی شامل هر نوع فعالیت تفریحی و گذران اوقات فراغت است با دریافت خدماتی از قبیل: غذا، محل اقامت و محصولات محلی از ساکنان محلی در مکانی که از نظر قوانین و مقررات جاری کشور یا از نظر ماهیت اقتصادی و فرهنگی روستا محسوب می‌شود (قره ککلی به نقل از: افتخاری و قادری، ۱۳۸۱، ۲۸-۲۶). در جهان پرتلاطم کنونی، روستاها به کانون تردد

انسان‌هایی بدل شده‌اند که برای فرار از زندگی پُرهیاهوی شهری و زندگی ماشینی به روستاها سفر می‌کنند. امروزه با توجه به دامنه تقاضا و نیازهای محیط‌های روستایی، گردشگری روستایی رو به توسعه است و روزبه‌روز بر اهمیت و جاذبه خاص آن افزوده می‌شود. در فرآیند برنامه‌ریزی منطقه‌ای، می‌توان گردشگری روستایی را ابزاری برای افزایش اشتغال محلی و بهبود کیفیت زندگی و در نتیجه، افزایش سطح رفاه اقتصادی و امکانات اجتماعی منطقه‌ای به حساب آورد (گل‌محمدی به نقل از: منشی زاده، ۱۳۸۴: ۱۶۶). توسعه پایدار گردشگری روستایی با استفاده از معیارهایی مانند: رضایت مردم محلی، تأمین حقوق و امنیت گردشگران اشتغال، فشار اجتماعی، جذابیت گردشگری، مشارکت محلی، متنوع شدن فعالیت‌های اقتصادی، سطح رفاه اجتماعی، کنترل و نظارت محلی و حفظ محیط زیست قابل‌سنجش و اندازه‌گیری است (فتح‌پور، مافی به نقل از خیری و همکاران؛ ۴: ۱۳۹۰).

زنان روستایی

توجه و تمرکز بر دانش بومی زنان روستایی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی نظام دانش هر کشور به‌دلیل نقش انکارناپذیر آن در زمینه توسعه و به‌ویژه توسعه پایدار روستایی بوده و دارای اهمیتی جدی است.

زنان نقشی انکارناپذیر در فعالیت‌های مختلف جوامع روستایی برعهده دارند. با توجه به محدودیت زمین و عوامل تولید و افزایش جمعیت در روستاها که بازدهی تولیدی زمین‌های کشاورزی را کاهش داده و اقتصاد نواحی روستایی را ناپایدار ساخته است، لزوم توجه به فعالیت‌های جایگزین از قبیل گردشگری روستایی ضروری می‌کند که در این زمینه دانش فنی زنان قادر است نقش انکارناپذیری در فعالیت‌های مربوط به گردشگری جوامع روستایی در راستای ایجاد فرصت‌های شغلی مولد، افزایش درآمد و امنیت خانوارها و ثبات و نگهداشت جمعیت روستاها را بر عهده گیرد. گردشگری روستایی در متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی و مشارکت زنان روستایی با بهره‌گیری از دانش فنی بومی آنان رابطه‌ای مستقیم دارد.

زنان روستایی که نیمی از جمعیت ساکن روستاها را تشکیل می‌دهند، نقش عمده‌ای در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و مدیریتی به عهده دارند. فعالیت‌های تولیدی آنان نقش موثری در افزایش درآمد، رفاه و آسایش خانوار روستایی دارند که پیامد آن بهبود وضعیت تغذیه، بهداشت، جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه، افزایش سواد و ارتقای منزلت اجتماعی خانوار

روستایی است (بوذرجمهری، ۱۳۹۳: ۱). زنان روستایی به‌عنوان عضو جداناپذیر و مهم جامعه روستایی، نقش‌ها و وظایف گوناگونی را انجام می‌دهند. آنان علاوه بر وظایف یک مادر، مسئولیت‌های بی‌شماری را در ارتباط با مدیریت امور منزل، انجام کارهای کشاورزی، توسعه و تبدیل محصولات کشاورزی و دامی ایفا می‌کنند. نقش زنان در توسعه روستایی، دربرگیرنده تلاش برای شناسایی هرچه دقیق‌تر و ارزش‌گذاری فعالیت‌های آنان و رفع مسائل و موانع بر سر راه گسترش فعالیت‌های زنان روستایی در مسیر توسعه روستایی است. پر واضح است منطق توجیه‌کننده این تلاش، ضرورت استفاده از تمامی ظرفیت‌های بالقوه منابع انسانی در جهت امر توسعه پایدار روستایی است (شمسایی و دیگران، ۱۳۹۳). دانش بومی زنان در زمینه گردشگری گنجینه‌ای از ثروت معنوی و تجربه است و به مثابه دارایی ارزشمندی است که باید بر روی آنان سرمایه‌گذاری شده و در فرآیند توسعه دخالت داده شود (ایفا، ۱۹۹۹).

مهم‌ترین زمینه فعالیت زنان در زمینه گردشگری روستایی صنایع دستی است و این صنایع اهمیت فراوانی در خوداشتغالی زنان روستایی به دلیل عدم نیاز به سرمایه‌گذاری زیاد داشته و هر خانواده روستایی با هر میزان سرمایه‌ای می‌تواند در آن مشغول شود و کسب درآمد کند. همچنین از دیرباز تاکنون صنایع دستی عامل ایجاد اشتغال جنبی و درآمد مکمل در روستاهای این منطقه بوده است (شمسایی و دیگران، ۱۳۹۳). زنان بیشتر در زمینه‌هایی که به سرمایه‌گذاری زیادی نیاز ندارد، زمینه فعالیت بیشتری دارند، مانند: فعالیت‌های خدماتی، گردشگری و کشاورزی. علاوه بر این، بسیاری از زنان علاقه‌مند به فعالیت در کسب‌وکارهایی هستند که ریسک کمتری دارند. آنان تمایل دارند کسب‌وکار خود را به آرامی شروع کنند، ریسک‌پذیری کمتری نسبت به مردان دارند و سعی می‌کنند وام نگیرند (لس و تالوس، ۲۰۰۴). گردشگری فرصت‌های زیادی در ایجاد درآمد و استقلال اقتصادی برای زنان فراهم می‌کند و به بهبود اقتصادی و اجتماعی زنان کمک می‌کند.

زنان به‌طور معمول مشاغل گردشگری را در کنار وظایف سنتی خانگی خود (برای مثال: ارائه اتاق و محل اقامت، مرتب و تمیز کردن محل اقامت گردشگران و تولید صنایع دستی) انجام می‌دهند (ایمنی قشلاق و همکاران، ۱۳۹۱). گردشگری روستایی می‌تواند فعالیت‌های اقتصادی و مشاغل گوناگونی را برای زنان به‌وجود آورد. افزایش تولیدات صنایع دستی و فروش آن، گسترش

۴ . Efa.

۵ .Lass& Talves.

خدمات هتلداری، پذیرایی و حمل و نقل؛ افزایش تقاضاهای گردشگران برای کالاها و خدمات و گسترش فروشگاه‌های عرضه‌کننده نیازمندی‌های گردشگران، باعث ایجاد مشاغل جدید می‌شود که نه تنها ساختار اقتصادی، بلکه ساخت اجتماعی روستاها را نیز دستخوش دگرگونی می‌کند. زنان به سبب فراهم نبودن شرایط مناسب تاکنون از بسیاری از پتانسیل‌ها برای کارآفرینی بهره نبرده‌اند، به همین دلیل در هر اقتصادی که این شرایط فراهم می‌شود شاهد رشد سریع نرخ کارآفرینی زنان هستیم. در همین راستا، یکی از زمینه‌های مهم در بحث کارآفرینی و توسعه جوامع روستایی و به خصوص روستاهای دارای پتانسیل‌های گردشگری، بهره‌گیری مناسب و بهینه از توانایی‌ها و استعدادهای زنان روستایی در این جوامع است. ماهیت کسب‌وکارهای گردشگری به زنان این امکان را می‌دهد تا به صورت پاره‌وقت و در کنار امور مرتبط به خاننداری و در محل سکونت خود (به صورت کسب‌وکار خانگی) به این گونه اشتغالات بپردازند (غنیان، فتوتی ۱۳۹۲).

کارآفرینی زنان

طبق واژه‌نامه دانشگاهی وبستر، کارآفرین کسی است که متعهد می‌شود مخاطرات یک فعالیت اقتصادی را سازماندهی، اداره و تقبل کند. از نظر پیتر دراگر، کارآفرین کسی است که فعالیت اقتصادی کوچک و جدیدی را با سرمایه خود شروع می‌کند (سعیدی کیا، ۱۳۸۲).

زنان کارآفرین روستایی دارای ویژگی‌های خاصی هستند که در زیر به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود:

- ضمن داشتن توانایی هماهنگی میان مردم، شیوه‌ها و فنون مختلف برای بهبود تغییرات محیط، در حفاظت از محیط طبیعی کوشا هستند؛
- افرادی خلاق و ریسک‌پذیر هستند؛
- با تغییرات رشد می‌کنند و با اتفاقات غیرمترقبه کنار می‌آیند؛
- در تحقق بخشیدن به دیدگاه‌ها و ایده‌های خود بسیار مصمم و قاطع هستند؛
- از اتخاذ تصمیم‌های جست‌وجوگرانه و پیش‌رونده لذت می‌برند؛
- علاوه بر کشاورزی، به توسعه فعالیت‌های دیگر نیز همت می‌گمارند؛

• در پی توسعه فعالیت اقتصادی از طریق بهبود کیفیت و توسعه بازار هستند (رضوانی و نجارزاده، ۱۳۸۷).

از نخستین آثار گردشگری ایجاد فرصت‌های کارآفرینانه در محیط روستاست. گردشگری صنعتی است که با ترکیبی از خدمات و خلأیت فرصت‌های زیادی برای اشتغال فراهم کرده است و با برنامه‌ریزی درست به بهترین شکل می‌توان از این فرصت‌ها بهره‌برداری کرد. زنان کارآفرین در مسیر کارآفرینی خود توانسته‌اند موفقیت‌هایی را به دست آورند که می‌تواند تأثیر شگرفی در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور برجای گذارد. یکی از زمینه‌های مطلوب برای ارتقاء کارآفرینی زنان روستایی توجّه به گردشگری و صنعت توریسم در مناطق روستایی است. زنان روستایی با صرف کمترین هزینه، کمترین ریسک و با آگاهی کامل از استعدادهای قوی درون خویش می‌توانند به اشتغال در زمینه‌های محلی و گردشگری دست یابند.

روند توسعه اقتصادی در کشورهای توسعه‌یافته بیانگر این واقعیت است که اقتصاد تحت تأثیر کارآفرینی است. به‌گونه‌ای که کارآفرینان در توسعه اقتصادی کشورهای توسعه‌یافته، نقشی محوری داشته و کشورهای توسعه‌یافته اهمیت آن را در توسعه اقتصادی نادیده گرفته‌اند. شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد علت توسعه کشورهای همچون آمریکا، ژاپن و آلمان که از نظر صنعتی توسعه یافته‌اند، کارآفرینی است (ولی زاده و همکاران، ۱۳۹۱).

در اقتصاد جهانی، زنان کارآفرین به‌عنوان یک نیروی پُر جنب و جوش و عامل رشد و توسعه اقتصادی به حساب می‌آیند، البته علی‌رغم افزایش تعداد زنان خوداشتغال در بسیاری از کشورها، زنان کارآفرین هنوز بخش کوچکی را تشکیل می‌دهند (آگری و هرو، ۲۰۱۵). موفقیت زنان کارآفرین در جوامع نه تنها سبب سودهای اقتصادی می‌شوند، بلکه منافع اجتماعی و فرهنگی هم ایجاد می‌کنند. زنان به دلایل متعدد از جمله بیکاری و کاهش دستمزدها و نارضایتی از شغل قبلی، وارد کارآفرینی می‌شوند، زیرا کارآفرینی راهی برای برون‌رفت از بیکاری معمول است (کیپانیدز، ۲۰۱۵). یکی از زمینه‌های مطلوب برای ارتقاء کارآفرینی زنان روستایی، توجّه به گردشگری و صنعت توریسم در مناطق روستایی است. زنان روستایی با صرف کمترین هزینه، کمترین ریسک

۶. Gray & Hereve.

۷. Kipanidze.

و با آگاهی کامل از استعداد های قوی درون خویش می توانند به اشتغال در زمینه های محلی و گردشگری دست یابند، نقش زنان در توسعه اقتصادی صنعت گردشگری چشمگیر است.

اشتغال در بخش گردشگری، می تواند منفعی را برای افراد یا گروه هایی از زنان در جوامع خاص داشته باشد. اشتغال در بخش گردشگری، فرصت های متعددی را نیز پدید می آورد و می تواند روابط جنسیتی درون جوامع را تغییر دهد. این کار مستلزم فراهم شدن زمینه های لازم است، در حالی که هنوز زمینه های لازم در برابری این فرصت ها فراهم نشده است (خانی، ۱۳۹۰). یکی از مهم ترین معیارها جهت سنجش درجه توسعه یافتگی یک کشور، میزان اهمیت و اعتباری است که زنان در آن دارا هستند. با توجه به اینکه نیمی از کل جمعیت جهان را زنان تشکیل می دهند و دو - سوم ساعات کار انجام شده را زنان انجام می دهند، تنها یک دهم درآمد جهان و فقط یک صدم مالکیت اموال و دارایی های جهان به زنان اختصاص یافته است. عدم مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی می تواند به عنوان مشکلاتی بر سر راه توسعه کشور تلقی شود. ضرورت کارآفرینی زنان را باید با افزایش و گسترش فرصت های شغلی بر مبنای خلاقیت که بار فرهنگی و ارزش آن کنترل پذیر است، پاسخ مثبت داد و از آنجاکه زنان دارای طبع لطیف و مادرانه ای هستند، باید شغلی را انتخاب کنند که برای آن از هر حیث آمادگی داشته باشند (ولی زاده و همکاران، ۱۳۹۱).

تحولات کنونی در عرصه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستاهای ایران، علی رغم پیامدهای مثبتی که جهت بهبود شرایط زیست در روستاها داشته، سبب شده تا از نقش فعال زنان در عرصه تولید کاسته شود (خانی، ۱۳۸۵). با توجه به شرایط اقتصادی و تغییرات فرهنگی و اجتماعی، زنان روستایی تمایل زیادی برای اشتغال دارند و ارتقاء سطح تحصیلات زنان به این موضوع دامن می زند. گردشگری از جمله فعالیت هایی است که قابلیت زیادی برای ایجاد اشتغال، خصوصاً برای زنان دارد (غنیان، فتوتی، ۱۳۹۲). توسعه کارآفرینی در گردشگری در مقیاس کوچک می تواند در توسعه پایدار منطقه ای از طریق تقویت هویت فرهنگ محلی و تنوع بخشی به فعالیت های گردشگری روستایی، حفظ روستاییان در منطقه و همچنین کاهش فشارهای محیطی به دلیل کوچک بودن بنگاه های اقتصادی گردشگری روستایی نقش داشته باشد. بر طبق مسئولیت های اجتماعی - مشارکتی (CSF) بنگاه های اقتصادی در حوزه گردشگری نقش مهمی در ترویج مشارکت های مسئولانه در برابر مسائل محیطی و اجتماعی دارند (ایمنی قشقلاق و هاشمی، ۱۳۸۸)

معرفی شهرستان کاشمر

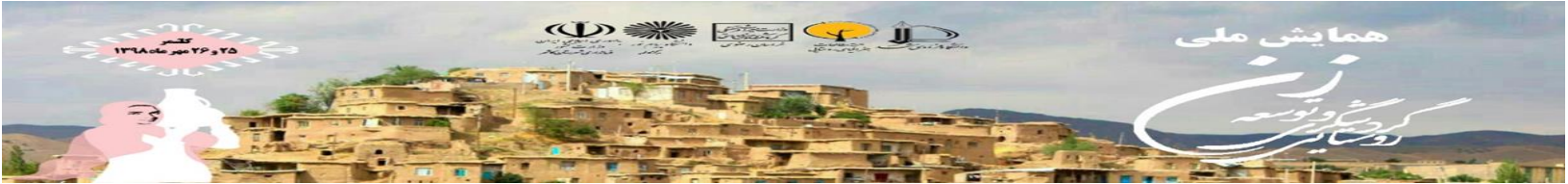
شهرستان کاشمر در فاصله ۲۱۷ کیلومتری شهرستان مشهد قرار دارد. مساحت آن در حدود ۳۳۹۰ کیلومتر مربع و با جمعیتی در حدود ۱۷۰ هزار نفر که در جنوب غربی خراسان رضوی واقع شده است. شهرستان کاشمر دارای دو منطقه کوهستانی کوهسرخ در شمال و ارتفاعات فغان بستان در جنوب و منطقه‌ای کویری و خشک در غرب و جنوب و جلگه‌ای حاصلخیز در محدوده حومه شهر و قصبات آن است. آب‌وهوای شهرستان کاشمر به سه نوع قابل تقسیم است که شامل: سرد و کوهستانی در بخش کوهسرخ و آب‌وهوای نیمه‌بیابانی در مرکز و جنوب آن دارای آب‌وهوای خشک و بیابانی می‌شود.

کوهسرخ یکی از بخش‌های شهرستان کاشمر و در فاصله ۳۵ کیلومتری شمال شهرستان به مرکزیت ریوش است. بخش کوهسرخ با وسعتی معادل ۲۱۹۳ کیلومترمربع از مجموع بخش مرکزی شهرستان وسیع‌تر است و در فاصله ۹۵ کیلومتری شهرستان نیشابور قرار دارد. جمعیت آن بر اساس آخرین سرشماری، ۲۷۵۰۹ نفر برآورد شده است. این منطقه دارای آب‌وهوای سرد کوهستانی با تابستان‌های معتدل است. ارتفاع بیشتر آن نسبت به سایر مناطق باعث شده تا با میزان فراوان بارندگی از آب‌وهوایی متمایز با دیگر نقاط شهرستان و از طبیعتی بسیار سرسبز و زیبا برخوردار شود، به طوری که این بخش به بهشت گمشده و منطقه نمونه گردشگری منطقه شهرت یافته است.

شهرستان کاشمر، پس از جدا شدن شهرستان‌های بردسکن در سال ۱۳۷۴ ه.ش. و خلیل‌آباد در سال ۱۳۸۲ ه.ش. از آن، در حال حاضر با دو بخش مرکزی و کوهسرخ، با مساحتی حدود ۳۳۹۰ کیلومتر مربع وسعت، و با جمعیتی در حدود ۱۶۶ هزار نفر در استان خراسان رضوی واقع است. شهر کاشمر به عنوان مرکز این شهرستان در فاصله ۲۱۷ کیلومتری شهرستان مشهد قرار دارد. این شهرستان از غرب با شهرستان خلیل‌آباد، از شمال و شمال غرب با شهرستان‌های نیشابور، سبزوار و بردسکن از شرق و شمال شرق با تربت حیدریه و از جنوب و جنوب غربی با گناباد همجوار است (خلیلی، ۱۳۹۰: ۶). شهرستان کاشمر شامل دو شهر به نام‌های کاشمر و ریوش است. در سال ۱۳۷۴ ه.ش بخشی از آن تحت عنوان شهرستان بردسکن جدا و در سال ۱۳۸۲ بخش دیگری با نام شهرستان خلیل‌آباد از آن جدا شد. این شهرستان شامل دو بخش و پنج دهستان به نام‌های زیر است:

۱- بخش مرکزی شهرستان کاشمر: دهستان بالاولایت - دهستان پایین‌ولایت؛

۲- بخش کوهسرخ: دهستان بررود - دهستان برکوه - دهستان تکاب.

کاشمر به دلیل پستی و بلندی مناطق مختلف آن دارای آب و هوای متنوع و متغیّری است. شهرستان کاشمر در بخش مرکزی و کوهسرخ دارای روستاهای متعددی است. ۳۴ روستا در بخش مرکزی که دارای ظرفیت‌های گردشگری زیادی است، بیشتر در زمینه گردشگری کشاورزی انگور و زعفران و کویر. در بخش کوهسرخ با داشتن ۲۸ روستا جاذبه‌های گردشگری قالب کوهستان، دره و آبشار و تنگل، تنوره‌های یخ طبیعی است که بیشتر در زمینه اکوتوریسم و گردشگری بر پایه طبیعت فعالیت چشمگیری دارد.

روش و یافته‌های تحقیق

روش تحقیق این مقاله کیفی است و گرچه با اکتشافات اولیه مشخص شد که ۱۰۵ نفر از بانوان شهرستان در عرصه صنایع دستی، اقامتگاه‌های بوم‌گردی و سازمان مردم‌نهاد گردشگری فعال هستند، ولی با فرمول کوکران ۷۳ نفر به شیوه تصادفی ساده انتخاب شدند و مورد مصاحبه‌های فردی و گروهی قرار گرفتند. در این نشست‌ها، چالش‌ها، موانع و مشکلاتی مطرح شد که قابل بسط به جامعه آماری بانوان فعال در حوزه گردشگری روستایی بود. زنان در روستاها و شهرستان بیشتر در حوزه صنایع دستی فعال هستند، برای اوقات فراغت و اشتغال‌زایی همراه با درآمد مکمل برای خانواده و جامعه روستایی تلاش می‌کنند، تا بتوانند در این زمینه کارگاه و کارآموزان متعددی داشته باشند. آن‌ها علاوه بر درآمدزایی برای خود برای زنانی که سرپرست خانوار هستند، نیز اشتغال‌زایی ایجاد کنند، ولی در زمینه صنایع دستی و تهیه مواد اولیه بومی دارای اطلاعات ناچیزی بوده؛ همچنین در تولید انبوه، بازار فروش مطمئنی برای تولیدات خود ندارند. از ۷ اقامتگاه بوم‌گردی ایجاد شده در روستاهای بخش مرکزی و کوهسرخ شهرستان کاشمر، صاحبان ۵ اقامتگاه از بانوان هستند که مجوز تأسیس دریافت کردند. آنچه در همه نشست‌ها و مصاحبه‌ها به دست آمد شامل:

- ۱- نبود یا کمبود اطلاعات کافی و شناخت در زمینه گردشگری، به‌ویژه گردشگری روستایی؛
- ۲- کمبود مهارت و اطلاعات لازم در حوزه‌های صنایع دستی و بوم‌گردی؛
- ۳- کمبود اطلاعات در اطلاع‌رسانی و خلاقیت لازم در عرصه بازاریابی گردشگری روستایی و صنایع دستی؛
- ۴- کمبود اطلاعات کافی از ظرفیت‌های گردشگری روستاهای محل زندگی‌شان، از جمله: کشاورزی، معماری، تاریخ، محیط زیست طبیعی و غذاها و نوشیدنی و گیاهان دارویی محلی و آداب و رسوم که می‌تواند در قالب رویداد استفاده کنند و آن‌ها را به گردشگران بشناسانند؛

۵- موانع دیگر نبود تشکّل بین زنان فعال در حوزه گردشگری که سبب شده با یکدیگر ارتباط محکم و منسجمی برقرار کنند. مسلسل ایجاد تشکّل می‌تواند سبب تشریک مساعی بین آنان شده و مشکلات را با همفکری و مشارکت یکدیگر حل و فصل کنند؛

۶- در خصوص توسعه صنایع دستی، ایجاد تشکّل و تعاونی زنان می‌تواند ضمن ایجاد خلاقیت باعث احیا و توسعه صنایع دستی بومی گردیده و به توسعه گردشگری روستایی کمک کند؛

۷- با آموزش و مهارت‌افزایی زنان روستایی در زمینه‌های مختلف صنایع دستی بومی منطقه از جمله روش‌های تهیه مواد اولیه و ابزارها و بافت و پرداخت و بازاریابی و غیره سبب اشتغال‌زایی بیشتر شده و به ارزش افزوده این صنعت کمک شود و درآمد مکمل بیشتری برای آنان و خانوارهای روستایی به همراه داشته باشد؛

۸- از مشکلات عمده زنان، وجود موانع مالی و بروکراسی‌های اداری خسته‌کننده است که در جلسات گفت‌وگو به کرات مطرح شده و خواهان تسهیل این روندها به وسیله دولت یا نهادهای غیر دولتی هستند.

نتیجه‌گیری

دورنمای مشاهدات و مصاحبات انجام‌گرفته این مهم را نشان داد که زنان روستایی شهرستان کاشمر که در حوزه کارآفرینی و گردشگری روستایی فعال و گاهی پیش قدم بوده‌اند، ولی متأسفانه هنوز با مشکلات و موانعی روبه‌رو هستند. یکی از راهکارهای حل مشکلات ایجاد تشکّل‌های مردم‌نهاد عنوان کردند و از همین رو، بانوان شهرستان به‌عنوان اولین سمن در حوزه گردشگری یک سازمان مردم‌نهاد گردشگری تأسیس کردند و اهتمام خود را مصروف شناسایی روستاها برای کشف ظرفیت‌های گردشگری و تشویق سایر زنان روستایی برای ورود به این عرصه کردند تا با ایجاد همیاری و همکاری و تعامل بین آنان و نهادهای دولتی، آموزش و مهارت‌افزایی، باری هرچند اندک از دوش فعالان و ذی‌نفعان حوزه گردشگری بردارد و گردشگری روستایی را در سطح شهرستان شکوفاتر کند.

مراجع

- ایمنی فشلاق، سیاوش، هاشمی، سیدسعید، (۱۳۸۸)، «نقش کارآفرینی در توسعه پایدار گردشگری»، مجله کار و جامعه، شماره ۱۰۶-۱۰۷.
- بوذرجمهری، خدیجه، مجموعه چکیده مقالات اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد.
- خانی، فضیله، (۱۳۸۵)، «توسعه روستایی و چالش‌های اشتغال زنان»، مجله پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۵، صص ۱۷۱-۱۸۸.
- خلیلی، علی‌اکبر، (۱۳۹۰)، فرهنگ مردم کاشمر، چ اول، انتشارات کاشمر.
- رضوانی محمدرضا، و نجارزاده محمد، (۱۳۸۷)، «بررسی و تحلیل زمینه‌های کارآفرینی روستاییان در فرآیند توسعه نواحی روستایی، مطالعه موردی: روستای برآن جنوبی (شهرستان اصفهان)»، فصلنامه توسعه کارآفرینی، سال اول، شماره ۲، زمستان ۱۳۸۷، صص ۱۶۲ - ۱۸۲.
- سعیدی‌کیا، مهدی، (۱۳۸۲)، آشنایی با کارآفرینی، نشر سپاس.
- شمسایی، امین‌الله؛ بوذرجمهری، خدیجه، طاهری، علی، (۱۳۹۳)، «نقش دانش بومی زنان روستایی در دستیابی به گردشگری پایدار روستایی (مورد مطالعه: روستاهای بخش زبرخان شهرستان نیشابور)».
- فتح‌پور، محمد؛ مافی، پیمان (۱۳۹۲)، «بررسی اثرات گسترش گردشگری خانه‌های دوم (ویلا سازی) و پیامدهای اجتماعی - اقتصادی و کالبدی آن در توسعه روستایی»، اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار، ۳۰ آبان ۱۳۹۲.
- قره ککلی مریم، (۱۳۹۲)، «گردشگری و توسعه گردشگری روستایی»، اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار، ۳۰ آبان ۱۳۹۲.

– منصور غنیان، هستی فتوتی، (۱۳۹۲)، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، شماره ۱۵۹ – مردادماه ۱۳۹۲.

– ولی زاده، اقدس؛ قربانی پیرعلیدهی؛ فاطمه، غریب، جمشید و نظری، ایرج، (۱۳۹۱)، «بررسی موانع و راهکارهای مناسب جهت کارآفرینی زنان در شهرستان مهران»، همایش ملی توسعه روستایی نمایشگاه توانمندی‌های روستایی، ۱۴ و ۱۵ شهریور ۱۳۹۱ رشت.

- Gray, Kenneth R. and JoyselinFinly J Hervey ۲۰۰۵. Women and Entrepreneurship in Morococco : Debunking stereo types and Discerning strategies.
- Lord Kipanidze M..Brezet M..۲۰۰۵ . The Enterprenuership Factor in sustainable Tourism Development Journal of cleaner production No. ۱۳۰pp. ۷۸۷_ ۷۹۸
- Ramsey M &Schaumleffle, N.A. ۲۰۰۶.Agritourism and rural Economic Development ؛ Indiana Business Review Fall ۲۰۰۶: pp. ۶۰۹
- Talves K. and lass A.۲۰۰۴، Rural Women' s entrepreneurship Famele. Entrepreneur' s Meeting in the Baltic Sea Region. Tartu Estonia.